

# **Wprowadzenie do tematyki własności intelektualnej**

Opracował:  
Tomasz Tokarski

# Własność intelektualna

W znaczeniu wąskim prawa składające się na własność intelektualną ograniczają się do utworów jako przedmiotów prawa autorskiego.

W znaczeniu szerokim zakres ten ulega poszerzeniu o prawa własności przemysłowej, takie jak:

- wynalazki;
- wzory przemysłowe;
- wzory użytkowe;
- znaki towarowe;
- oznaczenia geograficzne;
- topografie układów scalonych;
- projekty racjonalizatorskie.

# Własność intelektualna

Na gruncie międzynarodowym zakres przedmiotowy pojęcia własność intelektualna został najpełniej określony w Porozumieniu w sprawie handlowych aspektów własności intelektualnej z dnia 15 kwietnia 1994 roku, zwanym TRIPS. Zgodnie z jego treścią w skład własności intelektualnej wchodzi:

- utwory w rozumieniu prawa autorskiego;
- programy komputerowe;
- zbiory (bazy) danych;
- znaki towarowe;
- oznaczenia geograficzne;
- wzory przemysłowe;
- patenty;
- wzory masek (topografie) układów scalonych;
- informacje nieujawnione.

# **Prawa autorskie**

Najprościej rzecz ujmując, prawa autorskie to prawa autora, przysługujące w odniesieniu do stworzonego przez niego utworu.

# Utwór i twórca

Nie sposób mówić o prawach autorskich i ich ochronie bez zdefiniowania takich pojęć jak: utwór czy twórca.

Przedmiotem prawa autorskiego jest utwór, definiowany jako „każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia”.

Natomiast twórca to osoba fizyczna, która wniosła wkład do utworu.

# Źródła praw autorskich

Międzynarodowym dokumentem regulującym kwestię praw autorskich jest Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych.

Jest to umowa międzynarodowa zawarta w Bernie 9 września 1886 roku. (pierwsza umowa w sprawie respektowania praw autorskich pomiędzy suwerennymi krajami)

Konwencja berneńska oparta jest na dwóch podstawowych zasadach:

- zasada minimum ochrony – sygnatariusze muszą zapewnić w krajowym prawie wewnętrznym przynajmniej taką ochronę praw autorskich, jaką przewidują postanowienia konwencji,
- zasada asymilacji – twórca z innego kraju musi być traktowany na równi z obywatelami danego kraju członkowskiego.

Zgodnie z konwencją ochrona praw autorskich jest automatyczna.

Korzystanie z praw i ich wykonywanie nie wymaga spełnienia żadnych formalności.

# Źródła praw autorskich

W Polsce podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienia praw autorskich, ich ochrony, sankcji za naruszenia i inne zagadnienia powiązane jest Ustawa z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

# Istota ochrony praw autorskich

Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nie ukończoną.

Wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu przysługuje tylko twórcy.

Ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

# Podział praw autorskich

W ramach praw autorskich wyróżnia się:

- autorskie prawa osobiste,
- autorskie prawa majątkowe.

Podział ten niesie z sobą zasadnicze różnice reżimu prawnego odnośnie obu postaci praw autorskich.

# Autorskie prawa osobiste

- Przysługują wyłącznie autorowi.
- Chronią nieograniczoną w czasie i nie podlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem.
- Obejmują:
  - autorstwo utworu,
  - oznaczanie utworu (oraz jego kopii) imieniem i nazwiskiem autora,
  - nienaruszalność treści i formy,
  - decyzja o jego pierwszym publicznym udostępnieniu,
  - nadzór nad sposobem korzystania z utworu.

# Autorskie prawa majątkowe

- Są to prawa autora/twórcy oraz jego następców do osiągania korzyści ekonomicznych z tytułu korzystania z utworu przez osoby trzecie.
- Obejmują w szczególności:
  - prawo do wynagrodzenia,
  - zwielokrotnianie utworu,
  - prawo do rozpowszechniania,
  - prawo czerpania korzyści z obrotu utworem.
- Są zbywalne, czyli mogą stanowić przedmiot obrotu.
- Nie są nieograniczone w czasie.

# Wygaśnięcie autorskich praw majątkowych

W chwili obecnej okres trwania autorskich praw majątkowych to 70 lat liczonych od określonych w ustawie zdarzeń, przede wszystkim śmierci twórcy. Dzięki tej regulacji z dokonań twórcy może korzystać kilka pokoleń jego spadkobierców.

Z chwilą wygaśnięcia autorskich praw majątkowych otwiera się dla osób trzecich możliwość korzystania z utworu bez zezwolenia autora lub jego następców prawnych, z zastrzeżeniem obowiązku przestrzegania autorskich praw osobistych

# Ograniczenie autorskich praw majątkowych

Autorskie prawa majątkowe ulegają ograniczeniu w ramach instytucji:

- dozwolonego użytku prywatnego (osobistego),
- dozwolonego użytku publicznego,
- licencji ustawowych.

# Utwory wyłączone spod ochrony

Prawo autorskie wyłącza spod ochrony pewne wytwory działalności ludzkiej, niezależnie od tego czy spełniają wymogi uznania ich za utwory w rozumieniu Prawa autorskiego, czy też nie.

Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego:

- 1) akty normatywne lub ich urzędowe projekty,
- 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole,
- 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne,
- 4) proste informacje prasowe.

# Plagiat

Ustawodawca nie wprowadził do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych definicji legalnej plagiatu.

Posłużymy się zatem definicją zawartą w Wielkiej Encyklopedii PWN, wedle której plagiat to „naruszenie osobistych praw autorskich polegające na przywłaszczeniu całości lub części cudzego utworu, pracy, nauk, dzieła artystycznego itp., a także zapożyczenie treści z cudzych dzieł (bez względu na nośnik), podane jako własne i opublikowane pod własnym nazwiskiem” (Wielka Encyklopedia PWN, Warszawa 2004, t. 21, s. 124).

# **Plagiat jako naruszenie praw autorskich**

Plagiat jest najpoważniejszym naruszeniem praw autorskich.

Plagiat zawsze stanowi naruszenie autorskich praw osobistych, nie zawsze musi wiązać się z naruszeniem autorskich praw majątkowych.

# Formy plagiatu

Plagiat może polegać na:

- przywłaszczeniu sobie cudzego autorstwa do całości utworu lub jego części,
- podpisaniu cudzego dzieła swoim nazwiskiem, pragnąc uchodzić za jego twórcę,
- na włączeniu do swego utworu fragmentów utworu innych osób, bez zaznaczenia tego w swym utworze,
- wykorzystaniu fabuły, kluczowego pomysłu itp.

# Plagiat – świadome czy nieświadome działanie?

Plagiat jest na ogół efektem świadomego działania.

W pewnych obszarach twórczości może zaistnieć nieświadomy lub niezamierzony przez twórcę plagiat.

Nieświadomy lub niezamierzony plagiat będzie jednak w dalszym ciągu plagiatem.

Nieświadomość popełnienia plagiatu może jedynie stanowić okoliczność łagodzącą.

# Odpowiedzialność za popęłnienie plagiatu

Prawa autorskie są chronione przez system prawny, co oznacza, że tzw. osoby trzecie, które naruszają prawa autorskie, mogą zostać za ich naruszenie pociągnięci do odpowiedzialności.

Osoby popełniające plagiat mogą podlegać trzem rodzajom odpowiedzialności prawnej:

- a) odpowiedzialności karnej,
- b) odpowiedzialności cywilnej,
- c) odpowiedzialności dyscyplinarnej.

# Odpowiedzialność karna z tytułu popełnienia plagiatu

Przestępstwo plagiatu zagrożone jest alternatywnie:

a) karą grzywny

(wymierzana jest w stawkach dziennych od 10 do 360, wysokość stawki dziennej ustalana jest w granicach od 10 do 2000 zł),

b) karą ograniczenia wolności

(wymierzana jest w miesiącach od 1 do 12),

c) karą pozbawienia wolności

(wymierzana jest od 1 miesiąca do 3 lat).

# **Odpowiedzialność cywilna z tytułu popełnienia plagiatu**

Z tytułu popełnienia plagiatu przysługują następujące rodzaje roszczeń:

## **1. roszczenia majątkowe:**

- roszczenie o zadośćuczynienie
- roszczenie o zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny

## **2. roszczenia niemajątkowe:**

- roszczenie o zaniechanie działań zagrażających naruszeniem lub naruszających dobra osobiste
- roszczenie o usunięcie skutków naruszenia

# **Konsekwencje popełnienia plagiatu na uczelni**

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym zwraca szczególną uwagę na zjawisko plagiatu i konieczność jego zwalczania.

# Odpowiedzialność dyscyplinarna z tytułu popełnienia plagiatu

W razie podejrzenia popełnienia przez studenta czynu polegającego na przypisaniu sobie autorstwa istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu rektor niezwłocznie poleca przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego.

W razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przez studenta przestępstwa rektor jednocześnie z poleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego może zawiesić studenta w prawach studenta do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną.

Jeżeli zaś w wyniku postępowania wyjaśniającego zebrany materiał potwierdza przypisanie sobie autorstwa istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu, rektor wstrzymuje postępowanie o nadanie tytułu zawodowego (magister, inżynier, licencjat i równorzędne) do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną oraz składa zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.

# Plagiat jako przyczyna odebrania nadanego już tytułu zawodowego

Jeżeli z jakichkolwiek powodów uczelnia nie stwierdzi plagiatu na etapie postępowania o nadanie tytułu zawodowego i tytuł taki zostanie nadany, nie oznacza to bezpieczeństwa dla sprawcy plagiatu. Ustawa stanowi bowiem, że stwierdza się nieważność postępowania w sprawie nadania tytułu zawodowego, jeżeli w pracy stanowiącej podstawę nadania tytułu zawodowego osoba ubiegająca się o ten tytuł przypisała sobie autorstwo istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu lub ustalenia naukowego. Nie ma więc przeszkód dla odebrania już nadanego tytułu zawodowego. Co prawda w tym wypadku nie ma przepisu nakazującego rektorowi złożyć zawiadomienie o popełnienie przestępstwa, nie ulega jednak wątpliwości, że zawiadomienie takie może i powinno zostać złożone.